

10. Purwanti I., Widiastuti I. (2015). *Creative Empowerment in Non-formal Education Institution. Case Study: Education System in Rumah Musik Harry Roesli (RMHR)*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 184, 63-70. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.05.054>

11. Zikargae M.H., Woldearegay A.G., Skjerdal T. (2022). *Empowering rural society through non-formal environmental education: An empirical study of environment and forest development community projects in Ethiopia*. *Heliyon*, 8, 3. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09127>

12. Hassan A., Osman K., Pudis S. (2009). *The adults non-formal environmental education (EE): A Scenario in Sabah, Malaysia*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1, 1, 2306-2311. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.40>

13. Yamat H. (2010) *Managing Linguistic Diversity through Informal and Non Formal Education*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 7, 707-713. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.10.096>

14. Abdullai J., Tresni A., Ramadani K. (2012). *Non-formal Education a Tool for Reducing the Transition Obstacles*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 4923-4927. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.360>

15. Tang X., Zhang D. (2020). *How informal science learning experience influences students' science performance: A cross-cultural study based on PISA 2015*. *International Journal of Science Education*, 42(4), 598-616. <https://doi.org/10.1080/09500693.2020.1719290>

16. Souto-Otero M. (2021). *Validation of non-formal and informal learning in formal education: Covert and overt*. *European Journal of Education*, 56(3), 365-379. <https://doi.org/10.1111/ejed.12464>

FTAMP 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.82.2.004>

М.С. Утегенова,^{1*} Г.К. Шолпанқұлова,¹ А.Ш. Муталиева¹

¹ Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ТАБЫСТЫЛЫҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ФЕНОМЕН РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Қазіргі заманда тұлғаның жаңа қажеттіліктерінің алға шығуы оларды қайта бағалауды, жаңа көзқарастардың пайда болуын талап етеді. Заманауи қоғам мектеп оқушыларына әлеуметтік-педагогикалық және психологиялық қолдау жүйесін дамытуды қажет етеді. Өйткені, балалар мен жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылық жағдайларының жиіленуі, «виртуалды» агрессияның таралуы жас ұрпақтың жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесінің алдыңғы буын құндылықтарынан (толеранттылық, қарым-қатынас мәдениеті, мұқтаж адамдарға көмекке келу ниеті, жанашырлық қабілеті) ерекшеленетінін көрсетеді. Бұл проблемаларды бейінді мамандар, соның ішінде әлеуметтік педагогтің кәсіби көмегінің шешу мүмкін емес. Мұнда кәсіби білім беру жүйесін ескере отырып, қоғамның өзекті қажеттіліктеріне сәйкес болашақ әлеуметтік педагогтерге қойылатын талаптардың логикасы қалыптастырылады. Болашақ әлеуметтік педагог динамикалық ақпараттық-педагогикалық кеңістікті бағдарлап, мектеп оқушыларын әлеуметтік тәрбиелеуде инновациялық технологияларды пайдалана алуы керек. Кәсіби дайындығы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби қалыптасуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. «Кәсіби табыстылық» түсінігінің түсіндірмелері маманның тұлғалық және кәсіби даму жағдайларының өзгеруі нәтижесінде үнемі толықтырылып, өзгеріп отырады. Кәсіби табыстылықты қалыптастыру үдерісі тұлғаның шығармашылық әлеуетін ашуына, қоғамдық тануға қол жеткізуіне, өзін-өзі жүзеге асыруына бағытталған. Сондықтан адамның немесе адамдар тобының әлеуметтік белсенділіктің кейбір саласында басқалардан ерекшелендіретін жоғары нәтижелерге қол жеткізуін табыстылық деп түсінуге болады. Отандық және шетелдік ғалымдардың кәсіби табыстылықтың мазмұндық сипаттамасын қарастырған ғылыми еңбектеріне талдау жасалынып, студенттер мен оқытушылардың «кәсіби табыстылық» ұғымын қалай түсінетіні жөніндегі сауалнаманың нәтижелері ұсынылады.

Түйін сөздер: табыстылық, кәсіби табыстылық, әлеуметтік табыстылық, құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік, ассоциация, мотивация, кәсіби мотивация, табыс мотивациясы, сапа, тәжірибе.

Утегенова М.С.,^{1*} Шолпанкулова Г.К.,¹ Муталиева А.Ш.¹

¹Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г.Астана, Казахстан

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ УСПЕШНОСТЬ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН

Аннотация

В современном мире появление новых потребностей человека требует их переоценки, появления новых взглядов. Современное общество требует развития системы социально-педагогической и психологической поддержки школьников. Потому что частота случаев преступности среди детей и подростков, распространение «виртуальной» агрессии показывает, что система общечеловеческих ценностей молодого поколения отличается от ценностей предыдущего поколения (толерантность, культура общения, готовность помочь нуждающимся людям, умение сопереживать). Эти проблемы невозможно решить без профессиональной помощи квалифицированных специалистов, в том числе социальных педагогов. Здесь с учетом системы профессионального образования логика требований к будущим социальным педагогам формируется в соответствии с реальными потребностями общества. Будущий социальный педагог должен уметь ориентироваться в динамичном информационно-педагогическом пространстве и использовать инновационные технологии в социальном воспитании школьников. Профессиональная подготовка является важной составляющей профессионального становления будущих социальных педагогов. Трактовки понятия «профессиональная успешность» постоянно дополняются и изменяются в результате изменения условий личностно-профессионального развития специалиста. Процесс формирования профессиональной успешности направлен на раскрытие творческого потенциала личности, достижение общественного признания, самореализацию. Следовательно под успешностью можно понимать достижение человеком или группой людей высоких результатов, отличающих их от других в какой-либо сфере социальной деятельности. Проведен анализ научных работ отечественных и зарубежных ученых, в которых рассматривалась содержательная характеристика профессиональной успешности, а также представлены результаты опроса о том, как студенты и преподаватели понимают понятие «профессиональной успешности».

Ключевые слова: успешность, профессиональная успешность, социальная успешность, компетентность, профессиональная компетентность, ассоциация, мотивация, профессиональная мотивация, мотивация успеха, качества, опыт.

Utegenova M.,^{1*} Sholpankulova G.,¹ Mutaliyeva A.¹

¹Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

PROFESSIONAL SUCCESS OF A SOCIAL TEACHER AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PHENOMENON

Abstract

In the modern world, the emergence of new human needs requires their reassessment and the emergence of new views. Modern society requires the development of a system of socio-pedagogical and psychological support for schoolchildren. Because today the frequency of cases of crime among children and adolescents, the spread of “virtual” aggression shows that the system of universal human values of the younger generation differs from the values of the previous generation (tolerance, culture of communication, willingness to help people in need, ability to empathize). These problems cannot be solved without the professional help of qualified specialists, including social educators. Here, taking into account the system of vocational education, the logic of requirements for future social educators is formed in accordance with the real needs of society. The future social teacher must be able to navigate the dynamic information and pedagogical space and use innovative technologies in the social education of schoolchildren. Professional training is an important component of the professional development of future social educators. Interpretations of the concept of “professional success” are constantly supplemented and changed as a result of changing conditions for the personal and professional development of a specialist. The process of developing professional success is aimed at revealing the creative potential of the individual, achieving public recognition, and self-realization. Therefore, success can be understood as the achievement by a person or group of people of high results that distinguish them from others in any area of social activity. An analysis of the scientific works of domestic and foreign scientists was carried out, which examined the substantive characteristics of professional success, and also presented the results of a survey on how students and teachers understand the concept of “professional success”.

Keywords: success, professional success, social success, competence, professional competence, association, motivation, professional motivation, motivation for success, qualities, experience.

Негізгі ережелер. Кәсіби табыстылық түсініктері заманымызда өзіндік маңызға ие, өйткені ХХІ ғасырда өмір сүретін адамдарда қалыптасқан кәсіби табыстылық өзіндік сипатымен ерекшеленеді. Алайда, кәсіби табыстылық түсініктемелер заманауи зерттеулерде әлі де болса жеткіліксіз қарастырылғандықтан, ары қарай зерттеудің қажеттілігін растайды.

Сонымен кәсіптегі табыстылық субъективті ішкі бағалаудың нәтижесі болса, ол жеке тұлғаның «кәсіби іс-әрекеттегі табыстар мен сәтсіздіктер тәжірибесімен және өзінің кәсіби мәртебесіндегі тәжірибесімен анықталады. Әлеуметтік педагогтің кәсіби іс-әрекетіндегі табыстылығы сан алуан түрлі факторларға байланысты.

«Кәсіби табыстылық» түсінігі жеке тұлғаның кәсіби іс-әрекетіндегі объективті жетістіктерді (атқаратын лауазымы, кәсіби өсуі, сыйақы деңгейі және т.б.) көрсетеді. Сонымен кәсіби табыстылық – бұл кәсіби нәтижеге жетудің объективті фактісі, қол жеткен табысты ішкі бағалаудың нәтижесі. Демек, кәсіби табыстылық жүйе ретінде кәсіби қызметтің сипаты мен осы іс-әрекет субъектісінің сипаттамасын өзара байланыстырады.

Сондықтан кәсіби іс-әрекетке дайындаудың интегративті өлшемі ретінде тұлғалық және кәсіби маңызды бағыттағы іс-әрекет түрлерінде (оқу, оқу-кәсіби, ғылыми-зерттеушілік, волонтерлік, оқудан тыс, әлеуметтік-мәдени) қойылған мақсатқа жетуге қажетті қабілет-тіліктер жүйесін айқындайды.

Мақаланың мақсаты болашақ әлеуметтік педагогтің кәсіби іс-әрекетіндегі сыртқы және ішкі табыстылық критерийлері «кәсіби табыстылық» ұғымының ассоциациясы (көпшілікке танылу, басқа мамандардың мойындауы, жоғары бедел, сапалы жұмыс, үздіксіз педагогикалық білім алу, кәсіби қызметке қанағаттану, жетістік, мақсат, мақтаныш, әртүрлі жағдаяттағы көңіл-күй) бойынша ерекшеліктерді айқындау, зерттеу нәтижелерін мазмұндау болып табылады. Авторлар кәсіби табыстылық ұғымының психологиялық-педагогикалық феномен ретіндегі мазмұнын ашуда осы құбылысты түсіндірудің процессалық-динамикалық тәсілін диагностикалық бекітілген өлшем деп қолданады.

Кіріспе. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан халқына арнаған «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Жолдауында мұғалімдердің рөлі айрықша атауы, ұстаз мамандығының абырой-беделін арттыруда әлі де біршама өзгерістер жасау, жаһандық ғылыми-техникалық даму барысын ескеру, балалардың мүддесін қорғауды басты назарда алу, ата-аналар мен оқушылар алған білімінің және игерген машық-дағдысының сапалы және сұранысқа ие болуы үшін белгілі бір деңгейде жауаптылығы, олармен әріптестік қатынас орната білу міндеттерін белгілеуі зерттеу тақырыбының өзектілігін айқындай түседі [1].

Бүгінгі таңда жоғары оқу орындарының алдында тұрған маңызды міндет – болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби қабілеттерін, кәсіби әлеуетін, білімдерін, дағдыларын дамыту және оларды болашақ кәсіби қызметте қолдануға дайындаудың тиімді жолдарын іздестіру болып табылады.

Болашақ әлеуметтік педагогтарды кәсіби табыстылыққа бағдарлау педагогикалық қызметке оң мотивациялық-семантикалық қатынасты кеңейту, кәсіби дағдыларды игеру қажеттілігін қалыптастыруды қамтамасыз етеді, оның құндылық бағдарының мазмұнын анықтайды. Осыған байланысты қазіргі жағдайында әлеуметтік педагогтардың кәсіби табыстылығын психологиялық-педагогикалық феномен ретінде қарастыру өзекті мәселелердің біріне саналады.

Тарихқа көз жіберсек, табыс, табыстылық және кәсіби табыстылық идеялары ежелгі грек философтары (Сократ, Платон, Аристотель) еңбектерінен бастау алып, орта ғасыр ойшылдары (Әл-Фараби, Ж.Баласұғын және т.б.) көзқарастарында жалғасын тапқаны айқындалады. Әлеуметтік құбылыс ретінде табыстылықты түсіну қоғам өмірінің белгілі кезеңіндегі ерекшеліктерге, қоғамдық сананың стереотиптеріне байланысты.

Бүгінгі таңда «кәсіби табыстылық» түсінігін қарастыру тәсілдерін сипаттауда екі негізгі ұстанымды атап өтуге болады. Бірінші ұстаным жеке адамға қатынасы бойынша сыртқы

болып табылады. Мұнда табыстылық қоғамды тану, әлеуметтену және әлеуметтік бейімделу үдерістерінде тұлғаның өзін-өзі кәсіби айқындауы тұрғысынан анықталады (И.С. Кон, А.В. Мудрик және т.б.). Екінші ұстаным тұлғаның «ішкі» әлеміне бағытталған. Мұнда табыстылық тұлғаның оған деген қатынасын түсіну, қабылдау тетігі ретінде қарастырылады (А.А. Бодалев, Г.И. Марасанов, Н.А. Рототаева және т.б.). Осыдан тұлғаның өзін-өзі тануы, оның өмірлік жұмысын табуға деген ұмтылысын саналы және белсенді түрде жүзеге асыру мәселесін өзектендіре түседі.

Сондықтан күрделі ұғым «кәсіби табыстылықты» субъективті қабылдауға қарамастан, адамның субъективтік және объективтік қасиеттері тұрғысынан қарастырылады. Демек, кәсіби табыстылық тұлғаның басқа адамдармен қарым-қатынасында, әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекетінің нәтижесінде бейнеленеді.

Дегенмен, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде «кәсіби табыстылық» түсінігінің бірегей мәнді анықтамасы қалыптаспағаны байқалады. Бұл оның оқу-тәрбие үдерісінде қалыптасу жолдары мен құралдарын зерттеудің қажеттілігін айқындайды.

Н.В. Михайлова кәсіби табыстылықты белгілі бір мемлекетте елдің мәдениетімен жоғары деп бағаланатын әлеуметтік жетістіктер деңгейі (материалдық әл-ауқат, адамның өзімен үйлесімділік жағдайы, кәсіби және әлеуметтік мәртебесі, әлеуметтік әсер ету) ретінде анықтайды [2, б. 11].

Кәсіби табыстылық ұғымына берілген түсіндірмелер үнемі кеңейіп, толықтырылып отырылады:

– қоғамда нақты бекітілген, объективті және субъективті бағаланған мақсатқа жетудің нәтижесі [3, б.121];

– әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекеттің нәтижелілігін сипаттайтын әлеуметтік-психологиялық құбылыс [4, б.79];

– тұлғаның объективтік (әлеуметтік бейімделу және белсенділік), және субъективтік (адекватты өзін-өзі бағалау, сенімділік, өзін-өзі бағалау, табысқа мотивация түрінде) қасиеттерінің жиынтығы [5, б.22];

– күрделі қиындықтар мен елеулі кедергілерді жеңгеннен кейін пайда болатын ерекше эмоционалдық көтерілу жағдайымен байланысты, оң нәтиже болған жағдайда субъектіге еліктеу адамның («басқаларға маңызды») белгілі бір шеңберін тануы [6, б.38].

Осыған байланысты кәсіби табыстылықтың дамуы және әлеуметтік мақұлданған нәтижелерге қол жеткізуі берілетін ресурстармен және құралдармен байланысты болып табылады. Қазіргі жағдайда жеке тұлғаның әлеуметтік жетістігін қарастыруда субъект психологиясы өзінің және қоршаған шындықтың белсенді түрлендірушісі ретінде бірінші орынға шығады. Тұлғаның өзінің әлеуметтік жетістіктері, субъект деңгейіндегі табысы (ішкісін өзгертуге қабілетті сыртқы) туралы хабардар болуы өмірлік мотивтерді таңдауға айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Білім беру жүйесіндегі «кәсіби табыстылық» категориясы педагогикалық өнімділік ретінде педагогикалық іс-әрекеттерді әлеуметтік педагогтің өзіне де, оқушыға да бағытталған көзқарас негізінде ұйымдастырудың қажеттілігін айқындайды. Зерттелетін психологиялық-педагогикалық феноменді анықтау осы мәселеге ғылыми көзқарастарды жан-жақты қарастыруды талап етеді. Табыс болашақ әлеуметтік педагог тұлғасының кәсіби өмірінің маңызды және ұзақ мерзімді сипаттамасы, оның ресурстық мүмкіндіктерінің дамуын, кәсіби жетістіктері мен жеке әл-ауқатын анықтайды. Еңбек субъектісінің жетістігі ұйымға айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізуде артықшылықтар тудырады, атап айтқанда, жетістіктерінің тұрақтылығы, әлеуметтік-психологиялық климаты және мамандардың кәсіби дамуы және оның деңгейіне тікелей байланысы.

Материалдар мен әдістер. Отандық ғалымдар әлеуметтік-педагогикалық дайындық мазмұнын жобалау мәселесін (Г.Ж. Меңлібекова, Ш.Т. Таубаева, И.Р. Халитова, А.Б. Айтбаева, Р.И. Бурганова, А.Н. Тесленко) зерттесе, әлеуметтік педагогтарды

даярлаудағы орта тұғыры мен білім беру ортасының сапасы мәселесін (А.К. Мынбаева, А.А. Булатбаева) зерттейді.

Ресей ғалымдары (М.А. Галагузов, А.В. Мудрик, Л.В.Мардахаев, Ю.В.Василькова және т.б.) әлеуметтік-педагогикалық білім беру мазмұны саласын қарастырады. Заманауи психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде кәсіби табыстылықты қалыптастыру мәселесі төмендегідей бағыттарда қарастырылады: кәсіби сәйкестілік (Л.Б.Шнейдер), мәдени сәйкестілік тұжырымдамасы (А.С. Запесоцкий), болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби идеалы (Д.Ертарғынқызы), болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің әлеуметтік табыстылығын дамыту (А.М.Усенова) және т.б.

Кәсіби табыстылық мәселесі шетелдік ғалымдардың да назарында болды, соның ішінде, тұлғаның мотивациясын зерттей отырып, табысқа жету немесе одан аулақ болу мотивтері (J.Fleming, M.Horner [7]), табыстың қорқынышы (S.Bhogle, V.Murthy [8] және т.б.) мәселелері зерттелінеді. Г.Айзенк, Дж.Гильфорд, В.Штерн еңбектерінде табыс дамыған қабілеттердің салдары контекстінде қолданылады. Б.М.Теплов, В.Д.Шадриков пікірінше, кәсіби табыстылық тек қана белгілі бір қызметті орындаудағы жетістіктермен шектелмейді, оның мазмұны әлдеқайда кең, сапа-қасиет, тұлғалық күй және қоршаған орта жағдайларын біріктіретін ресурстар жиынтығын қатиды.

«Кәсіби табыстылық» феноменін педагогтың педагогикалық қызметінде өнімділікке қол жеткізу үшін қажетті психологиялық-педагогикалық сипаттамалардың жиынтығы ретіндегі күрделі көп өлшемді білім (М.Р. Битинова, С.А. Дружилов, Е.В. Ерофеева, Н.В. Кузьмина, А.К. Маркова); тұлғаның кәсіби маңызды қасиеттерінің динамикалық дамуы (Э.Ф. Зеер, Л.Н. Лазаренко, Л.И. Новиков, А.Б. Петровский және т. б.); адамның ұзақ уақыт бойы табыстылыққа жету қабілеті (О.И. Крушельницкая); кәсібиліктің жоғары дәрежесін көрсететін маманның интегралды жағдайы (Н.Л. Кисилева, В.В. Московский) тұрғысынан зерттеген. Жоғарыдағы ғалымдар еңбектерін және психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау нәтижесінде «кәсіби табыстылық» ұғымының көп қырлы екені анықталды.

Сондықтан, қазіргі қоғамның, еңбек нарығының, өндіріс саласының жаңа талаптарының пайда болуын ескере отырып, кәсіби табыстылықты белгілі бір саладағы маманның динамикалық өзгеріс жағдайына тұрақтылығын, жеке әлеуетінің толық ашылуын, оны арттыруды қамтамасыз ететін тұлғаның кәсіби интегралды сапасы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. XX ғасырдың 90-жылдарында психологиялық білім, кәсіби педагогика теориясы мен практикасында «кәсіби табыстылық» түсінігі белсенді зерттеле бастады. Авторлар кәсіби-педагогикалық табыстылықты мазмұны жағынан жақын синонимдермен сипаттап, зерттейді: кәсіби құзыреттілік (А.К. Маркова, В.А. Слостенин), педагогикалық ойлау (А.Б. Орлов), кәсіби шеберлік (И.А. Зязюн, Н.В. Кузьмина), кәсіби тұрақтылық (Л.З. Жемухова). Сондықтан бірқатар авторлар кәсіби қызметтің табыстылығын жеке психологиялық факторлармен анықтайды, олар: кәсіби маңызды қасиеттер, кәсіби бағытта қалыптасқан құндылықтар жүйесі, мақсаттылық, өз қабілеттеріне сенімділік, кәсіби қызметіне белсенді көзқарасы.

Г.К. Шолпанқұлова, Г.С. Саудабаева кәсіби табыстылықты жоғары оқу орны түлегін кәсіби іс-әрекетке жүйелі дайындаудың интегративті өлшемі ретінде қарастыра отырып, тұлғалық және кәсіби маңызды сан алуан бағыттағы іс-әрекет түрлерінде (оқу, оқу-кәсіби, ғылыми-зерттеушілік, волонтерлік, оқудан тыс, әлеуметтік-мәдени) қойылған мақсатқа жетуге қажетті қабілеттіліктер жүйесі деп айқындайды [9, б.387].

Е.И. Холостова әлеуметтік қызметкердің кәсіби құзыреттілігін жеке тұлғаның бірқатар кәсіби маңызды қасиеттерінің (жоғары жалпы мәдениет; кәсіби әдептіліктің болуы және басқалардың жанашырлығы мен сенімін ояту қабілеті; эмоционалды тұрақтылық, сабырлылықты, ізгі ниет пен зейінді сақтай білу, өз міндетін адал орындау; стандартты емес жағдайларда шешім қабылдай білу, өз ойларын нақты тұжырымдай білу, оларды сауатты және түсінікті түрде жеткізе білу) болуымен анықтайды [10, б.64].

Л.З. Жемухова «педагогтің кәсіби табыстылығы» ұғымын педагогтың субъективтік жеке жағдайы ретінде тұжырымдап, мотивациялық-құндылық қатынастарының даму динамикасын, жеке-кәсіби қасиеттерін, педагогикалық іс-әрекеттің нәтижелеріне эмоционалдық-бағалау қатынасын көрсетеді. Автордың пікірінше, кәсіби табыстылық маман қызметінің сапасын анықтайтын жалпы ұғым ретінде кәсіби даярлаудың мақсаты болып табылады және жаңа әлеуметтік өзгеретін жағдайларда педагогикалық қызметте табыстылыққа жетуді қамтамасыз етеді [11, б.103].

Психологиялық тұрғыдан ғалымдар (А.Маслоу, А.А. Реан, К.Роджерс, Х.Хекхаузен) кәсіби табыстылықты жеке тұлғаның өз қызметінде ұмтылған нәтиже, күтулері мен үміттері деңгейіне сәйкес келуі немесе олардан асып кетуінен қуаныш, қанағаттану жағдайының тәжірибесі деп санайды. Бұл қол жеткізген және артта қалған күйдің негізінде белсенділіктің жаңа, күшті мотивациясы қалыптасуы мүмкін, өзін-өзі бағалау және өзін-өзі сыйлау деңгейі өзгеруі мүмкін. Автордың пікірінше, кәсіби табыстылық тұрақты, үнемі тәжірибелі күйге айналған жағдайда ғана адамның шығармашылық энергиясы жеке тұлғаның ресурстық мүмкіндіктерінен, соның ішінде, мінез-құлық реакциясынан басталуы мүмкін [12, б.173]. Демек, жеке тұлғаның табысты әрекетін дамыту үшін ішкі ресурстарға сүйену басымдылыққа ие, бұл парадигманы жақтаушылар жеке тұлғаның «Мен-тұжырымдамасын» және өзін-өзі бағалауының когнитивтік компонентінің өзгеруін субъективті жағдайлармен байланыстырады.

Н.А.Аминов педагогикалық іс-әрекеттің табыстылығын бағалаудың жетекші критерийі ретінде адамның уақыт бойынша өзіне қатысты жетістіктері (жеке дара жетістік немесе ресурстық); бір адамның басқа адамдарға қатысты жетістіктері (әлеуметтік табыстылық немесе бәсекеге қабілеттілік) деп бөліп көрсетеді. Автор педагогикалық қабілеттерді саралаудың негізіне табыстылық алынады дей отырып, қазіргі табысты педагогке мынадай сипаттама береді: «Бұл эмоционалдық және әлеуметтік факторларға негізделген баланың жеке басын дамытуға ұмтылатын педагог, жайбарақат мінезімен, жеке көзқарасымен, шынайы, достық үнімен ерекшеленеді» [13, б.47].

А.К. Маркова педагогикалық іс-әрекеттің табыстылығын зерттей отырып, «педагог үшін ең маңыздысы жалпы өзін-өзі бағалаудың оң болуы екенін атап көрсетеді, өйткені өзін жақсы қабылдаған мұғалімнің өз мамандығына қанағаттануы өзіне сенімін арттырады және тұтастай алғанда оның жұмысы нәтижелі болады», - деп есептейді [14, б.39].

Л.М. Митина педагогтың кәсіби іс-әрекетінің табыстылығы өзіндік сананың даму деңгейімен және «Мен-концепциясымен» байланысты деп тұжырымдайды. Автор жеке тұлғаның табыстылығының дамуының негізгі факторы жеке адамның ішкі ортасы, оның белсенділігі және өзін-өзі жүзеге асыруға қабілеттілігі деп санайды [15, б.111].

Кәсіби табыстылықтың мәні жеке жетістіктердің немесе оқу мен өз дағдыларын жетілдіру кезіндегі сәтсіздіктердің салдары болып табылады, бұл «кәсіби қызметтегі жетістіктер мен сәтсіздіктер тәжірибесіне, тұлғаның өз кәсіби мәртебесі тәжірибесіне негізделген» тұжырымымен келісуге болады.

Кәсіби табыстылықтың мәніне әртүрлі көзқарастар бойынша жүргізілген зерттеулер бізді келесі тұжырымды қалыптастыруға бағыттайды: кәсіби табыстылық – бұл студенттің ЖОО-дағы оқу процесінде алған жеке бағасының, жетістігінің нәтижесі.

Кәсіби табыстылықтың мәнін талдай отырып, студенттердің болашақ әлеуметтік педагогтер ретінде кәсіби маңызды қасиеттерін ескермеуге болмайды, қызметтің тиімділігі мен оны игерудің табыстылығына әсер ететін қызмет субъектісінің жеке қасиеттері» деген кәсіби маңызды қасиеттерді анықтайтын тұжырыммен келісеміз.

Сонымен табысты педагог – бұл шығармашылыққа бейімділігі жоғары педагог. Шығармашылыққа бейімділік адамның өмірдің әртүрлі салаларында жан-жақты, қызығушылықтары кең, қандай да бір қызметте табысқа жетуін қамтамасыз етіп қана қоймай, сонымен

бірге оның бәсекеге қабілеттілігін арттырады, яғни кез келген салада басқалармен бәсеке-лестік жағдайында табысқа жетуінің жеке психологиялық ерекшеліктерін сипаттайды.

Сондықтан табысты педагог тұлғасының дамуы оның өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру қажеттілігін жете ұғынуы арқылы педагогикалық бағыттылық, эмоционалдық икемділік және құзыреттілік деңгейін көтеру және құрылымын жетілдіру үдерісі ретінде қарастырылады.

Демек әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекет болашақ әлеуметтік педагогтардан жоғары моральдық жауапкершілік күтілетін сирек кездесетін кәсіби қызмет түрі ретінде көбінесе, жұмыстың табыстылығы мен тиімділігі кәсіби білім мен дағдыларды ғана емес, маманның жеке қасиеттеріне байланысты екенін анықтайды.

Ғалымдар еңбектерінде әлеуметтік педагогтің кәсіби маңызды сапаларын кеңінен қарастырды. Олардың пікірі бойынша әлеуметтік педагогтің кәсіби маңызды сапалары келесідей:

– әлеуметтік педагогтің қажетті кәсіби маңызды сапаларының кешеніне жауапкершілік, алға қойған мақсатына жетудегі төзімділік, дербестік, кәсіби қызметтерін орындауда шығармашылық тұрғыдан келуді жатқызуды болады. Сәйкесінше, болашақ әлеуметтік педагогтерді даярлауда олардың бойынша жоғары азаматтық сезімді қалыптастыруды, шығармашылық қабілеттерін дамытуды басты назарға алу керек;

– әлеуметтік белсенділік, коммуникативтік сапалар, толеранттылық, ұйымдастырушылық қабілеттер, әлеуметтік және тұлғалық жауапкершілік;

– әлеуметтік педагогтің кәсіби маңызды сапалары эмпатия, психологиялық сауаттылық және толеранттылық. Аталмыш мамандықты таңдаған адамның бойында ізеттілік қасиеті болуы тиіс; коммуникативтік және ұйымдастырушылық қабілеттері жоғары, сондай-ақ жоғары мәдениет пен әдептілікті бойына сіңіру қажет.

Сонымен, әлеуметтік педагогтің келесідей тұлғалық сапаларын атап көрсетуге болады:

– гуманистік сапалар (мейірімділік, альтруизм және т.б.);

– психологиялық сапалар (тұрақты психикалық күйлер, эмоционалдық және еріктік сапалардың жоғары деңгейі);

– психоаналитикалық сапалар (өзін-өзі бақылау, өзін-өзі сынау, өзін-өзі бағалау);

– психологиялық-педагогикалық сапалар (коммуникативтілік, эмпатия, сөйлеу әдебін білу және т.б.).

Кез-келген кәсіп адам үшін маңызды құндылықтардың бірі, ол айналысатын іс-әрекеттегі жетістік, кәсіби құндылық – педагогикалық жетістік. Педагогтердің көпшілігі қызметтің қарапайым нәтижесінен гөрі құндылыққа ұмтылатыны байқалады.

Әлеуметтік педагогке тән тұлғалық сапалардың келесі тобы іс-әрекеттің аталмыш түріне қабілеттілігін анықтайтын тұлғаның психологиялық қасиеттерін сипаттайды. Әлеуметтік педагог үшін сананың эмоционалды (ұстамдылық) және еріктік (табандылық, бірзділік) сипаттамалары ретінде психикалық үдерістерге: қабылдау, есте сақтау, қиял, ойлау; психикалық күйлерге: шаршау, апатия, күйзеліс, қорқыныш, депрессия, зейінге қойылатын арнайы талаптар маңызды.

Сапалардың үшінші тобы әлеуметтік педагогтің өзін-өзі жетілдірумен айналысуға мүмкіндік беретін өзін-өзі бақылау, өзін-өзі сынау, өз әрекетін бақылау, өзін-өзі талдау секілді психологиялық сапалармен байланысты.

Сапалардың төртінші тобына коммуникабельділік (байланысты тез орната алу қабілеті); эмпатия, визуалдылық (сыртқы тартымдылық); сөзге шешендік (сендіре алу білігі); перцепциялық (адамды адам қабылдауы) секілді қасиеттер жатады.

Аталған қасиеттердің болашақ әлеуметтік педагогтердің бойынан табылуы олардың кәсіби табыстылығын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Кәсіби табысты оқытушының әлеуметтік маңызды параметрлерін көрсете отырып, студенттерге тән көшбасшылық қасиеттер, қақтығыстарды шешу қабілеті, альтруизм,

ұжымдағы курстастар арасындағы қарым-қатынас атмосферасына оң әсер ету, кәсіби қарым-қатынас және шындықты барабар қабылдау, эмоциялардың шешім қабылдауға әсер етпеуі, күрделі жағдайда кешенді басқару қабілеті, озық ойлау сияқты жеке қасиеттерге назар аудару қажет.

Сондықтан, қазіргі педагогтер арасында құндылық-семантикалық, қажеттілік-уәждемелік және эмоционалды-еріктік деңгейлерінде кәсіби табысқа ұмтылыс қалыптасса, онда кәсіби ізденістер мен ашылуларға қажеттілік тұрақты болады. Бұл мақалада студенттер мен оқытушылардың «кәсіби табыстылық» ұғымын қалай түсінетіні туралы сауалнаманың нәтижелері ұсынылады.

Зерттеуімізге Павлодар педагогикалық университетінің «әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» білім беру бағдарламасының 3-4 курс студенттері және педагогтар қатыстырылды.

Зерттеудің мақсаты: педагогтер мен студенттердің «кәсіби табыстылық» ұғымы туралы пікірлерін зерттеу.

Сауалнамаға қатысқан респонденттердің 20-ы педагог және 20-ы студент болды. Сауалнамада бір ғана сұрақ ұсынылады: ««Кәсіби табыстылық» ұғымы сіз үшін нені білдіреді?».

Сауалнама нәтижелері педагогтер мен студенттердің «кәсіби табыстылық» ұғымы туралы пікірлерін зерттеуді объективті бейнелейді.

Нәтижелер жиынтық кестеге орналастырылып, рәсімделді (1-кесте, 1-сурет), онда түсініктемелер мен ассоциациялардың саны әр түрлі және адам өмірінің негізгі салаларын қамтиды, атап айтқанда: жұмыс, оқу, өзін-өзі дамыту, қарым-қатынас.

Кесте 1- Респонденттердің «кәсіби табыстылық» ұғымына берген түсініктемесі және онымен байланысты ассоциациялары

№	«Кәсіби табыстылық» ұғымының ассоциациясы	Студенттердің үлесі (%)	Педагогтардың үлесі (%)
1	Көпшілікке танылу	5%	-
2	Басқа мамандардың мойындауы	-	25%
3	Жоғары бедел	5%	-
4	Сапалы жұмыс	-	26%
5	Үздіксіз педагогикалық білім алу	-	8%
6	Кәсіби қызметке қанағаттану	-	10%
7	Жетістік	5%	-
8	Мақсат	3%	-
9	Мақтаныш	5%	-
10	Әртүрлі жағдаяттағы көңіл-күй	-	8%

Жүргізілген сауалнама бойынша іріктеме жиі кездесетін түсініктемелер мен ассоциацияларды анықтауға мүмкіндік береді. Жалпы мәліметтер бойынша, респонденттер жауаптарына талдау жүргізіліп, келесі нәтижелер анықталды:

«Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» білім беру бағдарламасы студенттері мен педагогтары кәсіби табыстылықты әртүрлі мағынада түсініп, мынадай ассоциацияларды ұсынады: педагогтардың 26% «сапалы жұмыс», «басқа мамандардың мойындауы» (25%), 8% «үздіксіз педагогикалық білім алу», 10% «кәсіби қызметке қанағаттану», 8% «әртүрлі жағдаяттағы көңіл-күй» деп түсіндіре отырып, ассоциация жасайды.

Ал студенттердің 5% «көпшілікке танылу», 5% «жоғары бедел», 5% «жетістік», 3% «мақсат» және 5% «мақтаныш» деген түсініктермен ассоциациялайды.

Сурет 1- Респонденттердің «кәсіби табыстылық» ұғымына берген түсініктемесі мен онымен байланысты ассоциацияларының диаграммасы

Осы сауалнаманың нәтижелерін қорытындылай келе, «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» білім беру бағдарламасы педагогтары үшін кәсіби табыстылық туралы түсініктерді зерделеу кезінде сапалы жұмыс, басқа мамандардың мойындауы және ішкі қанағаттануды сипаттайтын категориялар маңызды деген қорытынды жасауға болады.

Студенттер кәсіби табыстылықты көпшілікке танылу, жоғары бедел, жетістік, мақтаныш түсініктерімен байланыстырады, бұл болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби табыстылығын дамытудың қажеттілігін айқындай түседі.

Әлеуметтік педагогке тән тұлғалық сапалардың ішінен негізгі анықтаушы сапаларды бөліп алу қиын. Сондай-ақ, бұл сапалар тұлғаның мамандық таңдау кезеңінде диагностикалануы қажет. Әлеуметтік педагог іс-әрекетінің ерекшелігі гуманистік, альтруистік, толеранттылық, креативтілік, ұйымдастырушылық, коммуникативтік, эмоционалдық-еріктік секілді тұлғаның интегративті қасиеттерінің қалыптасуын талап етеді.

Кәсіби қызметіндегі табыстылыққа жетуге ықпал ететін кәсіби маңызды қасиеттердің ішінде танымдық, эмоционалды-ерікті, мотивациялық сияқты жеке тұлғаның әртүрлі салаларының жеке ерекшеліктерін бөліп көрсетуге болады. Сондай-ақ, кәсіби табыстылықты қалыптастыру процесінде ұжымдағы курстастар арасындағы өзара әрекеттесу процесімен байланысты бейімділіктер, кәсіби өзін-өзі тану принциптері, бастамашылық, еңбекқорлық және мақсаттылық, кәсіби білімнің, қабілет пен дағдылардың бар болуы және жинақталған тәжірибе үлкен маңызға ие.

Нәтижелер және талқылау. Студенттердің кәсіби табыстылық мәселелеріне зерттеу жүргізу үшін олардың әрқайсысында білім берудің осы деңгейінде өзіне тән тәжірибе мен оқыту процесінде алынған тәжірибенің, кәсіби маңызды қасиеттердің қалыптасу дәрежесін анықтау қажет, бұл әр түрлі дәрежедегі білім алушылар арасында кәсіби табыстылық негіздерін анықтаудың және қолданыстағы әлеуметтік педагогтерге жоғары деңгейдегі мамандар ретінде қойылатын талаптарға сәйкес табысты әлеуметтік-педагогикалық қызмет үшін оларды әлеуетті мүмкіндіктердің айқындылық дәрежесі бойынша топтарға бөлудің негізгі сәті бола алады.

Кәсіби табыстылық жүйе ретінде кәсіби қызметтің сипаттамаларын және осы қызметтің субъектісінің сипаттамаларын байланыстырады. Студенттердің кәсіби табыстылығы білім беру процесінің тиімділігімен және студенттің оқу іс-әрекетіндегі нәтижелеріне ішкі

қанағаттануымен көрінетін оқу қоғамындағы жағдайымен тікелей байланысты сыртқы және ішкі факторлардың жиынтығымен реттеледі.

Студенттер үшін кәсіби табыстылық деңгейін бағалау оқу іс-әрекетінің сапасы мен табыстылығына, кәсіби қайта құру тәуекелін бағалауға және болашақ әлеуметтік педагог ретінде кәсіби маңызды қасиеттердің құрамына, сондай-ақ өзінің кәсіби қызметіне қанағаттанудың жанама белгілеріне негізделуі керек: курстан курсқа оқудағы алға жылжу кезінде, оқу және кәсіби қамтамасыз ету мамандығын таңдау дұрыстығын бекіту процесінде табыстылықты арттыру.

Кәсіби табыстылықтың мәні туралы ғалымдардың жоғарыда айтылған пікірлері біз жүргізіп отырған зерттеу контекстімен сәйкес келеді және болашақ әлеуметтік педагогтер ретінде студенттердің кәсіби табыстылығын қалыптастыруға әсер ететін себептер мен жағдайларды дұрыс түсінуде маңызды қосымша болып табылады. ЖОО қабырғасында болашақ әлеуметтік педагог ретінде студенттердің кәсіби маңызды қасиеттерін дамыту, олардың бастапқы оқу кезеңінде кәсіби қызметте табысқа жетуге деген ұмтылысын ынталандыру, студенттермен позитивті өзін-өзі тануды қалыптастыру және болашақ мамандығымен өзін-өзі сәйкестендіру бойынша бастамашылық жұмыс жасау арқылы олардың болашақ кәсіби табыстылығына белсенді әсер ету қажеттілігі өзекті болып табылады.

Жоғарыда айтылғандардың барлығы студенттердің болашақ әлеуметтік педагогтер ретіндегі кәсіби табыстылығын қалыптастырудың мәні студенттердің ғылыми-теориялық және практикалық білімдерін, кәсіби қызметтегі қабілеті мен дағдыларын сапалы игеруге, болашақ әлеуметтік педагогтің жеке кәсіби маңызды қасиеттерін дамытуға, оның кәсіби міндеттерді қою және шешудегі құзыреттілігіне бағытталған барлық профессорлық-оқытушылар құрамы мен студенттердің тығыз субъект-субъектілік өзара әрекетте деген шешімге әкеледі. Студенттердің кәсіби табыстылығын қалыптастыру процесінің мәні туралы ұғымды ашу арқылы ғана оның мазмұны мен құрылымын түсінуге болады.

Кәсіби табыстылық маманның сапалы жеке сипаттамасы ретінде кәсіби құзыреттілікке, содан кейін кәсіпқойлыққа қол жеткізудің негізгі шарты болып табылады. «Кәсіби қызметтің табыстылығын» оның процесі мен нәтижелеріне жеке қанағаттану дәрежесінің, оның кәсіби қызметінің әлеуметтік маңызды нәтижелерінің сәйкестігі аспектісінде маман қызметінің сапалық сипаттамасы ретінде (А.А.Деркач), «кәсіби табыстылық» оның кәсіби қызметінің тарихы контекстінде жеке жетістіктердің тәжірибесімен сипатталатын және құндылық негізінде табыс пен шеберлікке ұмтылудан туындайтын кәсіпқойдың субъективті-тұлғалық жағдайы ретінде (Н.Л.Киселева) және «кәсіби табыстылық» маманның сапалы тұлғалық сипаттамасы ретінде ажырату керек.

Педагогикалық тұрғыдан, кәсіби табыстылық жеке тұлғаның да, педагогикалық ұжымның да қызметінде нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін мақсатты, ұйымдастырылған жағдайларды құру ретінде қарастырылады:

– педагог пен оқушының өзара әрекеттесуінің оң нәтижесі (Ш.А. Амонашвили, Т.И. Гончарова, Е.Н.Ильин, В.А. Караковский);

– табыстылық пен табыссыздық (П.И. Пидкасистый, Л.М. Фридман);

– табысқа жету нәтижесінде немесе күтуде пайда болатын жағдайлар (А.Бандура, К.В. Солоед, Л.И. Дементий);

– дамыған педагогикалық қабілеттер (Ф.Н. Гоноболин, Н.В. Кузьмина, В.А. Крутецкий және т.б.);

– педагогикалық ұжымның отбасымен тығыз қарым-қатынаста ойластырылған, дайындалған стратегиясы мен тактикасы, ұстанымы (О.С. Газман, В.А. Караковский, А.С. Макаренко, В.А.Сухомлинский);

– мұғалім еңбегінің ерекшеліктері (Н.В.Кузьмина және т.б.);

- индивидтің оқу-танымдық іс-әрекетін белсендендіру және субъективті рөлі (Г.И. Щукина);
- іс-әрекеттің нәтижелігін жүзеге асыруға бағытталған әдістерді ынталандыру (С.Л. Рубинштейн, С.Н.Лысенкова және т.б.);
- педагогтардың шығармашылық ізденістерінің нәтижесі, педагогика ғылымының категориясы (Н.Д.Хмель, А.Қ.Рысбаева және т.б.);
- бәсекеге қабілетті, іскер, табысты адамға сәйкес келетін тұлғалық сапа, адамның әлеуметтік-психологиялық табыстылық туралы өзекті түсініктерін қалыптастыру (А.Г.Асмолов және т.б.).

Психологияда табыс жетістікке қол жеткізу қабілеті мен біліктілігі деп түсіндіріліп, субъективті және объективті табыстар ажыратылады.

Субъективті табыс адамның дүниетанымына байланысты, оның өзінің де, басқалардың да табыстары туралы көзқарасын көрсетеді. Мұндағы ерекшелік бағалаушының құндылық нұсқауларына қатысы жоқ мақсаттарға қол жеткізген адамдарды табысты деп санамайды. Ал теріс дүниетаныммен сипатталатын адамдар әрқашан дерлік басқалардың жетістіктерін де, өздерінің жетістіктерін де құнсыздандырады.

Объективті табыс қалағанға қол жеткізуді болжайды, әрбір мәдениетте адамның объективті табысы туралы идеялар бар. Ол қоғам ең құнды деп саналатын салалардағы жетістіктердің жиынтығымен бағаланады.

Табысты үдеріс тұрғысынан қарастыратын болсақ, онда ол «сауатты және позитивті ойлау, шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру сияқты компоненттердің болуын білдіретін күрделі сипаттағы белгілі бір тұрақты түпкілікті нәтиже» болып табылады. Бұл жағдайда табыс белгілі бір саладағы уақытша жалғыз жетістік ретінде қарастырылады.

Психология саласындағы мамандар адамның өмірлік табыстылығын анықтайтын ішкі қасиеттерін қарастыра отырып, мыналарды ажыратады: өмірлік стратегияның белсенділігі, интегралдылық; табысқа жету мотивациясы; шығармашылық; белсенді өмірлік ұстаным; төзімділік және тиімді күресу стратегияларын меңгеру; позитивті ойлау; өзіне деген сенімділік, өзін-өзі дамытуға ұмтылу; ішкі еркіндік, толеранттылық.

Табыс мотивациясы және кәсіби мотивация мамандардың кәсіби табыстылығын дамытудың ішкі қозғаушы факторлары болып табылады.

Зерттеу барысында жасалған талдау нәтижесінде қазіргі уақытта әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметінің табыстылығы мәселесі арнайы жеке қарастырылмағаны байқалады.

Эмпирикалық жұмыстарды теориялық талдау негізінде әлеуметтік педагогтардың кәсіби қызметінің табыстылығы олардың жеке ерекшеліктерімен, кәсіби маңызды қасиеттерімен және құндылықтар жүйесімен байланысты деп тұжырымдауға негіз болады.

Жалпы алғанда, бұл әлеуметтік және психологиялық сауатты адамның қасиеттері, жеке тұлға мен қоғамның, жеке тұлға мен мемлекеттің өзара әрекеттесу мәселелерін, қазіргі қоғамның өзекті міндеттерін шешуге арналған әлеуметтік педагогтар үшін ерекше өзекті болуын анықтайды.

Сонымен қатар ғылыми еңбектерді жинақтау, жалпылап қорытындылау, зерттеліп отырған мәселеге теориялық шолу жасау барысында кәсіби табыстылықты психологиялық-педагогикалық феномен ретінде жан-жақты талдай отырып, оның негізгі жеке компоненттерінің сипаттамаларын жобалау қажет екенін көрсетеді. Сондай-ақ, әлеуметтік педагогтың кәсіби табыстылығы оның қызметінің нәтижелілігімен және оны қоғамдық тануымен анықталады.

Сонымен, кәсіби табыстылықты дамытудың объективті және субъективті шарттарын; құрылымдық компоненттерін; кәсіби сапа ретінде табыстылықтың даму критерийлерін анықтау қажет.

Дегенмен, бүгінгі таңда кәсіби табыстылықты дамыту үшін студенттердің оқыту үдерісінде тиімді қолданылатын әдістемелік-технологиялық әдістері мен әдістемелерін әзірлеу және тәжірибеге енгізу қажеттілігі айқындалады.

Қорытынды. Жалпы түсінікте «табыс» іс-әрекет, қарым-қатынас, дамудың мақсатына жетудің нәтижесі ретінде қарастырылады. Кез келген кәсіби іс-әрекет адамнан оның іс-әрекетінің табыстылығын қамтамасыз ететін қасиеттерді дамытуды талап етеді. Табысты нәтиже – ол іс-әрекет нәтижесіне қол жеткізу, оның жеке тұлғаның дамуына ықпалы өте зор. Адамның іс-әрекет барысының нәтижесінде өзінің күшіне сенімі артады. Іс-әрекетті жүзеге асыру адамның білім, білік, дағдысын белгілі өзгеріске ұшыратады. Бұл өзгерістерді сипатына қарай «мінез-құлық, жүріс-тұрыс»деуге болады. Бұлар жеке тұлғаның практикалық іс-әрекетіндегі тиімсіз себептердің алдын алуға және оның дамуына көмектеседі. Адамның практикалық іс-әрекетіндегі бірінші ықпал мінез-құлқын, жүріс-тұрысын, ал екіншісі - тұлғалық сапаларын өзгертеді.

Сонымен, кәсіби табыстылық қазіргі уақытта барлықкәсіп өкілдерінің қызметіне қатысты қарастырылады. Алынған нәтижелер кәсіби қызмет салаларындағы табыс оларға қатысты қалыптасқан құзыреттілік және субъектінің кәсіби маңызды қасиеттердің сәйкес жиынтығына ие болуының нәтижесі екенін анықтауға мүмкіндік берді. Табыстылық тек әлеуметтік деңгейде ғана емес, тұлғалық деңгейде де маңызды, ол әлеуметтік педагогтің кәсіби және тұлғалық дамуына ықпал ететіні мойындалған.

Қорыта келгенде, кәсіби табыстылық мәселесі үш тұрғыдан:

- индивидтің өзіндік әрекеті мен күші нәтижесінің көрсеткіші ретінде;
- тұлғаның әлеуметтік байланыстар мен қатынастардағы өзіндік орнының көрсеткіші ретінде;
- болашақ маманның әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекеті контекстінде кәсіби табыстылығы ретінде зерттелінген. Бұл кәсіби табыстылықты болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби қалыптасуының маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастыру қажет деп тұжырымдауымызға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар қазіргі заманғы адамның талаптарының ауқымы кеңейіп, жаңа қажеттіліктер алға шығуда, мысалы, жеке тұлғаға сәйкес келетін медиа-ортадағы табыстылық, ал біздің зерттеу контекстімізде инновациялық білім беру ортасы жағдайында болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби табыстылығын дамыту.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2022 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K22002022_2/links [Қаралған күні 22.10.2023]
2. Михайлова Н.В. Школа социальной успешности // Вестник кафедры географии ВСГАО. – Иркутск, 2012. № 1– 4 (6). – С. 11-14.
3. Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений. – М.: Школьная пресса, 2002. - 512 с.
4. Орлов А.Б. Психология личности и сущности человека: Парадигмы, проекции, практики: пособие для студентов психологических факультетов. – М.: Издательская корпорация «Логос», 2017. - 224 с.
5. Истюфеева Ж.Н. Субъективные ресурсы достижения успешности личности: на примере профессионально-педагогической деятельности: автореф. дис. ... канд. психолог. наук. – Новосибирск, 2008. - 22с.
6. Лазаренко Л.А. Психологическая компетентность как прогнозируемый фактор профессиональной успешности преподавателя высшей школы// Акмеология. - 2008.-№ 2. - С. 38–44.
7. Fleming J., Horner, M. The Motiv to Avoid Success // Motivation and Personality : Handbook of Thematic Content Analysis. – N. Y., 2015.
8. Bhogle S., Murthy V. Fear of Success in Indian Context//J. of Personality and Clinical Studies. – 2018. – V.6 (1).
9. Шолпанқұлова Г.К., Саудабаева Г.С. Болашақ мамандардың кәсіби табыстылығын дамытудың педагогикалық шарттары//Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ. II бөлім. – 2017. – №3 (118). – Б.386- 390.
10. Холостова Е.И. Профессионализм в социальной работе: учебное пособие. – 2-е изд. – М.: «Дашков и К», 2007. – 236 с.

11. Жемухова Л.З. Успешность учителя как педагогическая проблема // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2009. – № 109. – С.103-108

12. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – М.: Педагогика. - Т. 1. - 2016. - 408 с.

13. Аминов Н.А. Диагностика педагогических способностей / под общ. ред. М. Р. Гинзбурга. Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 80 с.

14. Маркова А. К. Психология профессионализма. – М.: Знание, 1996.- 308с.

15. Митина Л.М. Формирование профессионального самосознания личности учителя // Вопросы психологии. 1990. № 3. С. 58–63.

References

1. *Ädiletti memleket. Birtutas ult. Berekelı qoğam. Memleket basşısı Qasım-Jomart Toqaevtıñ 2022 jılǵı 1 qırküyektegi Qazaqstan xalqına Joldawı* [A just state. A united nation. A blessed society. Address of the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan on September 1, 2022.] https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K22002022_2/links [Qaralğan küni 22.10.2023] [in Kaz].

2. Mikhailova N.V. *Shkola sotsial'noy uspehnosti* [School of social success] // Vestnik kafedry geografii VSGAO. Irkutsk, 2012. No. 1–4 (6). pp. 11-14.

3. Slastenın V.A., Isaev I. F., Mishchenko A. I., Shıyanov E.N. *Pedagogika: uchebnoe posobie dlya studentov pedagogicheskikh uchebnykh zavedenij* [Pedagogy: a textbook for students of pedagogical educational institutions]. - 4-e izd. - M.: SHkol'naya pressa, 2002. - 512 p.

4. Orlov A.B. *Psihologiya lichnosti i sushchnosti cheloveka: Paradigmy, proekcii, praktiki: Posobie dlya studentov psihologicheskikh fakul'tetov* [Psychology of Personality and Human Essence: Paradigms, Projections, Practices: A Handbook for Students of Psychological Faculty]. – M.: Izdatel'skaya korporaciya «Logos», 2017. - 224 p.

5. Istyufeeva Zh.N. *Sub'yektivnyye resursy dostizheniya uspehnosti lichnosti: na primere professional'no-pedagogicheskoy deyatel'nosti*: [Subjective resources for achieving personal success: on the example of professional pedagogical activity] Avtoref. dis. ... kand. psycholog. nauk. – Novosibirsk, 2008. - 22 p.

6. Lazarenko L.A. *Psikhologicheskaya kompetentnost' kak prognoziruyemyy faktor professional'noy uspehnosti prepodavatelya vysshey shkoly* [Psychological competence as a predictable factor in the professional success of a higher school teacher]// Akmeologiya. - 2008.-No. 2. - P. 38–44.

7. Fleming J., Horner, M. *The Motiv to Avoid Success//Motivation and Personality : Handbook of Thematic Content Analysis*. – N. Y., 2015.

8. Bhogle, S., Murthy, V. *Fear of Success in Indian Context* // J. of Personality and Clinical Studies. – 2018. – V. 6 (1).

9. Sholpankulova G.K., Saudabaeva G.S. *Bolashak mamandardyn kasibi tabystylygyn damytudyn pedagogikalık sharttary* [Pedagogical conditions for the development of professional success of future specialists]// L.N.Gwmilev atındaǵı EUW Habarshysy. II bölim. – 2017. – № 3 (118). – P.386- 390.

10. Kholostova E.I. *Professionalizm v sotsial'noy rabote* [Professionalism in social work]: uchebnoye posobiye. – 2-ye izd. – M.: «Dashkov i K°», 2007. – 236 p.

11. Zhemukhova L.Z. *Uspeshnost' uchitelya kak pedagogicheskaya problema* [Teacher success as a pedagogical problem] //Izvestiya Rossiyskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A.I. Gertsena. – 2009. –№109. – P.103-108

12. Hekkhauzen H. *Motivaciya i deyatel'nost'*[Motivation and activity]. – M.: Pedagogiya. - Т. 1. - 2016. - 408 p.

13. Aminov N.A. *Dagnostika pedagogicheskikh sposobnostey* [Diagnostics of pedagogical abilities]// pod obshch. red. M. R. Ginzburga. Voronezh: NPO «MODEK», 1997. – 80 p.

14. Markova A.K. *Psikhologiya professionalizma* [Psychology of professionalism]. – M.: Znaniye, 1996.- 308 p.

15. Mitina L.M. *Formirovaniye professional'nogo samosoznaniya lichnosti uchitelya* [Formation of professional self-awareness of the teacher's personality]// Voprosy psikhologii. 1990. N 3 . – P. 58–63.